

Lublin, dnia 20 sierpnia 2023 r.

dr hab. Joanna Studzińska, prof. ALK
Katedra Prawa Cywilnego
Kierownik Zakładu Postępowania Cywilnego
Akademia Leona Koźmińskiego

RECENZJA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR MARII DYMITRUK
PT. „WYKORZYSTANIE SZTUCZNEJ INTELIGENCJI W POSTĘPOWANIU
CYWILNYM ”

I.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska poświęcona została niezwykle aktualnemu zagadnieniu zarówno z punktu widzenia możliwości praktycznego wykorzystania jak i stworzenia podwalin teoretycznych, jakim jest wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym. Coraz szersze zastosowanie rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji w sektorze prywatnym, jak i publicznym, powoduje liczne wątpliwości i poszukiwania rozwiązań prawnych. Także w obszarze sądownictwa wykorzystanie sztucznej inteligencji zbliża się nieuchronnie w związku z trwającymi pracami europejskimi i niewątpliwie wypracowanie jednolitych rozwiązań sprzyja stworzeniu modelu optymalnego. Z tych względów podjęty przez Doktorantkę temat jest bardzo aktualny i ciekawy. Dokonuje analizy problematyki prawnej dopuszczalności automatyzacji czynności wiążących się z orzekaniem w toku postępowania cywilnego w zakresie zastąpienia sędziego w toku postępowania rozpoznawczego przez system sztucznej inteligencji lub tylko wsparcia narzędziami AI przy rozstrzygnięciu spraw cywilnych

Problematyka ta była przedmiotem wypowiedzi w doktrynie, na co zwraca uwagę bardzo precyzyjnie Autorka na s. 83-88, w zakresie fragmentarycznych zagadnień, opracowania zatem mają charakter wstępny lub stanowią ogólny zarys rozważań na temat ustrojowo-procesowych konsekwencji wprowadzenia sztucznej inteligencji do postępowań sądowych. Sztuczna inteligencja stosowana w sądownictwie jednak nie była przedmiotem

kompleksowej analizie i opracowania w monografii. Mimo, że istnieją opracowania artykułowe, brak regulacji prawnych i potrzeba całościowego opracowania niewątpliwie uzasadnia podjęcie przedstawionych kompleksowych rozważań. Z tych względów podjęcie przez Doktorantkę analizy tytułowego zagadnienia zasługuje na aprobatę.

II.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, podsumowania oraz wykazu literatury, dokumentów urzędowych i raportów, aktów prawnych i orzecznictwa.

Autorka w sposób precyzyjny dokonała uzasadnienia wyboru tematu z punktu widzenia jego multidyscyplinarności przy jednoczesnym ograniczeniu do zagadnień będących przedmiotem analizy. Wielokrotnie dopiero na etapie omawiania poszczególnych zagadnień ogranicza zakres rozważań, jak np. odnośnie do zasad postępowania cywilnego tylko tych mających znaczenie z perspektywy automatyzacji postępowania cywilnego. Jak sama Doktorantka podkreśla, poprzez uwzględnienie płaszczyzny psychologicznej oraz socjologicznej, a także aksjologicznej możliwe jest postrzeganie przedmiotu badań w złożonym i dynamicznym ujęciu. Zasadnie zwróciła uwagę, że opracowywane zagadnienie wymaga odniesienia się do różnych dyscyplin, co spowodowało konieczność osadzenia prowadzonych rozważań prawnych we współczesnej rzeczywistości technologicznej i odniesienie się do analiz prawnych wiążących się z praktycznym wykorzystaniem sztucznej inteligencji. Celem badań uczyniła dopuszczalność automatyzacji postępowania cywilnego w kontekście zgodności z zasadami określającymi kształt i funkcje procesu cywilnego, obejmującymi konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości odnoszące się do sądownictwa cywilnego oraz kodeksowe zasady procesowe ze względu na konieczność respektowania zgodności z zasadami demokratycznego państwa prawnego i podstawowymi ideami kształtującymi przebieg postępowania cywilnego. Stawia także tezy pomocnicze, jak np. na s. 149 służące osiągnięciu celu zasadniczego. Osią rozważań dotyczących automatyzowania sądownictwa, Autorka uczyniła zgodność owej automatyzacji z zasadami postępowania cywilnego. Doktorantka wykazała się dużą znajomością przedmiotu dysertacji i swobodnym poruszaniem się w temacie, na co wskazuje dojrzała analiza zagadnienia z wykorzystaniem aktualnych poglądów, zarówno tych, która aprobuje, oraz analizą prawnoporównawczą problematycznych zagadnień. W sposób precyzyjny wyjaśniła zastosowane w pracy metody badawcze jak metodę dogmatyczną i analityczną wykazując się świadomością ich celu i potrzeby skorzystania. Podkreśliła konieczność dokonania dogmatycznej analizy zastosowań technologii informatycznych w

postępowaniach sądowych, wpisując się w przynoszący zarówno liczne publikacje, jak i rzeczywiste wdrożenia nurt informatyzacji procedur sądowych. Precyzyjnie określiła zakres przedmiotowy wskazując, że poza zakresem rozważań pozostawia uwagi dotyczące sędziów robotów czy problemy dotyczące ewentualnej podmiotowości prawnej sztucznej inteligencji..

Doktorantka wykorzystwała niezwykle bogatą dostępną bazę źródłową z zakresu postępowania cywilnego, jak i wykorzystania nowych technologii, w której znalazły się publikacje zarówno dotyczące aktualnego stanu prawnego, jak i te sprzed uchwalenia obecnie obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego. Sięgnęła do bogatej literatury zagranicznej. Niewątpliwie bazę źródłową wykorzystaną w pracy należy ocenić bardzo pozytywnie ze względu na jej szeroki zakres i różnorodność. Oczywiście można wskazać publikacje dotyczące wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym, które nie zostały uwzględnione jak E. A. Płocha, O pojęciu sztucznej inteligencji i możliwościach jej zastosowania w postępowaniu cywilnym, *Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 44/2020*, s. 273, A. Bieliński, Potencjalne obszary zastosowania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym – czy obecnie ma to rację bytu i czy jesteśmy na takie rozwiązania gotowi?, [w:] *cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 57 czy M. Załucki, *The Road to Modern Judiciary. Why New Technologies Can Modernize the Administration of Justice?*, [w:] *Internet and New technologies Law*, eds D. Szostek, M. Załucki, Baden--Baden 2021, s. 159–171. Nie wszystkie publikacje wykorzystane przez Doktorantkę znalazły się także w bibliografii – np. powoływane na s. 87 Załucki M., *Wykorzystanie sztucznej inteligencji do rozstrzygania spraw spadkowych* [w:] Lai L. (red.), Świerczyński M. (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020, s. 145 – 155 czy Załucki M., *Sztuczna inteligencja w sądownictwie* [w:] Szostek D. (red.), *LegalTech, czyli jak bezpiecznie korzystać z narzędzi informatycznych w organizacji*, w tym w kancelarii oraz dziale prawnym, Warszawa 2021, s. 531 – 544, co należałoby zweryfikować na etapie publikacji. Niewątpliwie natomiast należy podkreślić fakt, że Autorka sięgnęła do obszernego orzecznictwa zarówno Sądu Najwyższego Trybunału Konstytucyjnego jak i orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, także dotyczących wcześniejszego stanu prawnego.

Doktorantka w sposób bardzo precyzyjny uzasadnia swój warsztat badawczy odnosząc się zarówno do sformułowania problemu badawczego jak i jego uzasadnienia. Wskazuje na konieczność zapewnienia w pracy równowagi między tym, co w zakresie automatyzacji rozstrzygnięć procesowych w sprawach cywilnych z technologicznego punktu widzenia jest wykonalne, a tym, co od strony prawnej może być dozwolone. Autorka w przejrzysty sposób

uzasadniła zasadnicze cele i tezy pracy wskazując na różne płaszczyzny analizy, tj. badanie aktów prawnych i orzecznictwa, ale też w ujęciu dynamicznym przez uwzględnienie brzmienia historycznego regulacji po uwagi de lege ferenda. Sam układ zagadnień poruszanych kolejno w pracy jest logiczny, począwszy od samego pojęcia sztucznej inteligencji i rozwiązań technologicznych w tym zakresie, poprzez zasady postępowania cywilnego aż po możliwość konkretnego wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym. Jednakże pewne wątpliwości może budzić sama konstrukcja pracy ze względu na pogrupowanie omawianych zagadnień tylko w trzech rozdziałach i zachowaniu ich proporcjonalności, gdyż rozdział drugi dotyczący zasad liczy ponad 200 stron. Warto na etapie publikacji rozważyć pogrupowanie treści w pięciu proporcjonalnych rozdziałach, co niewątpliwie sprzyjać będzie odbiorowi. Także objętość pracy obejmująca 480 stron przekracza tradycyjne ramy dysertacji doktorskiej, jednakże zważywszy na kompleksowy charakter opracowania oraz dogmatyczną analizę zastosowań technologii informatycznych w postępowaniach sądowych, poprzez analizę licznych publikacji, jak i rzeczywistego wdrożenia nurtu informatyzacji procedur sądowych trudno czynić z tego powodu zarzut.

Doktorantka ułożyła poruszane zagadnienia w sposób logiczny i rozpoczęła swoje rozważania od zagadnień wstępnych wiążących się z historycznym kształtowaniem i pojmowaniem sztucznej inteligencji pozwalających na dalsze rozważania odnośnie do sztucznej inteligencji w prawie po automatyzację postępowania. Pozwala to wskazać na realizację zasad postępowania cywilnego w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym, a następnie ocenę dopuszczalności wdrożenia sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym. Wprawdzie Autorka ocenia poruszane problemy i konkluduje fragmenty analizy dokonując podsumowań podrozdziałów, jak np. na s. 167 czy na s. 237, jednak celem zwrócenia uwagi na najistotniejsze konkluzje i dla przejrzystości wyводу Doktorantka mogłaby dokonywać swoistych podsumowań przedstawionych rozważań na temat konkretnego tematu omawianego w danym rozdziale całościowo odnosząc się do wyników analizy, jak np. podsumowanie realizacji wymogów rzetelności w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym na s. 243 czy na s. 295 w odniesieniu do podrozdziału dotyczącego zasady prawdy.

Co istotne, Autorka wskazuje stan prawny dysertacji, podkreślając, że uwzględnia najnowszy stan wiedzy na temat projektowanych europejskich aktów normatywnych dotyczących sztucznej inteligencji i uwzględnia stan prawny na dzień 20 maja 2023 r., co niewątpliwie ze względu na dużą aktualność wypowiedzi jest dodatkowym atutem przedstawionej dysertacji.

III.

Jak zostało w uprzednich uwagach wskazane, prawidłowy i odpowiedni układ zagadnień poruszanych w pracy powoduje omówienie najistotniejszych problemów jakie analizuje Autorka w logicznym ciągu rozumowym.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i zawiera uwagi natury ogólnej dotyczące kształtowania się pojęcia sztucznej inteligencji oraz sztucznej inteligencji w prawie. Odnosi się do badań nad sztuczną inteligencją. W tym celu Autorka przedstawia rozwój wskazując, że już dekadę temu sztuczna inteligencja stała się i dojrzałą dziedziną nauki i istotnym elementem gospodarki światowej, zaś systemy sztucznej inteligencji znalazły praktyczne zastosowanie w wielu dziedzinach przemysłu i usług jednocześnie odnosząc się do najnowszych osiągnięć na s. 23 odnośnie do ChatGPT. Szeroko omawia definicję sztucznej inteligencji zwracając uwagę na s. 29, że najaktualniejsza propozycja definicji Komisji Europejskiej pochodzi z dnia 16 maja 2023 r. Dużym walorem jest wskazanie przez Doktorantkę na s. 35 rozumienia na potrzeby pracy pojęcia sztuczna inteligencja poprzez przyjęcie, że są to wszystkie techniki, nad którymi obecnie toczony są prace w nurcie badań nad AI możliwe do wykorzystania w celu automatyzacji postępowania cywilnego, co jest spójne z podejściem ustawodawcy unijnego. Szeroko wskazuje na wybrane metody i techniki sztucznej inteligencji co ma służyć nakreśleniu ram technologicznych, w jakich współcześnie tworzone są systemy sztucznej inteligencji. Dokonując analizy Doktorantka odnosi się do systemów ekspertowych, uczenia maszynowego, sieci neuronowych, algorytmów ewolucyjnych, metod wnioskowania na podstawie wiedzy niedoskonałej czy metod definiowania pojęć nieostrych w systemach wiedzy. Dalsze rozważania dotyczą sztucznej inteligencji w prawie. Doktorantka krótko przedstawia historię badań nad sztuczną inteligencją w postępowaniu sądowym. Słusznie przyjmuje, że prawo jest dziedziną, w której systemy ekspertowe powinny znaleźć doskonałe zastosowanie i od s. 58 wskazuje na różne ich rodzaje. Jednocześnie podkreśla, że są one cały czas tworzone i przedstawia argumenty za i przeciw ich przyjmowaniu. Dokonuje oceny na s. 68, że nie jest w żadnym stopniu możliwe bezpośrednie przeniesienie przedstawionych osiągnięć na grunt polskiego systemu prawnego ze względu na budowanie tych programów w systemach common law, co uwzględniało ich specyficzny charakter i ukształtowany w nich sposób stosowania prawa.

Dokonując analizy rozwiązań z zakresu automatyzacji na gruncie prawa polskiego Autorka ciekawie na s. 71 – 82 wskazuje początki zajmowania się tymi zagadnieniami w nauce. Przedstawia także współczesne badania z zakresu sztucznej inteligencji. Atutem pracy jest fakt,

że przedstawienie rozważań naukowych uzupełnione jest na s. 92 przez wskazanie praktycznego zastosowania automatyzujących rozumowania dokonywane przez prawnika w trakcie jego pracy. Autorka mając szeroką wiedzę, także praktyczną, omawia aktualne rozwiązania i programy zmierzające do wykorzystania sztucznej inteligencji w pracy prawnika. Istotne znaczenie ma także przedstawienie najważniejszych metod wykorzystania AI w celu merytorycznego wsparcia branży prawnej. Odnosząc uwagi dotyczące automatyzacji do postępowania cywilnego Doktorantka zwraca uwagę, że wykorzystanie sztucznej inteligencji w celu automatyzacji sądowego procesu stosowania prawa wymaga stworzenia poprawnie funkcjonującego systemu sztucznej inteligencji zdolnego do przeprowadzenia ogółu działań i rozumowań składających się na czynność orzekania, ale również dokonania wnikliwej analizy problematyki dopuszczalności zastosowania narzędzi AI w wymiarze sprawiedliwości.

Duże znaczenie praktyczne ma opracowanie dotyczące narzędzi sztucznej inteligencji stosowanych w systemach sędziowskich niektórych krajów na świecie. Wskazując na poszczególne rozwiązania francuskie, chińskie, brazylijskie, amerykańskie, kolumbijskie czy estońskie Autorka zwraca uwagę na ich zalety i możliwość wykorzystania. Jednocześnie odnosząc się do przedmiotu automatyzacji dookreśla pojęcie postępowania cywilnego wskazując na definicje precyzujące jego zakres. Przyjmuje na s. 123, że na potrzeby niniejszej rozprawy automatyzacja postępowania cywilnego będzie rozumiana szerzej, zarówno jako całego procesu, jak też jako wsparcia dla sędziego. Autorka dokonuje tu doprecyzowania pojęć i zakresu rozważań przyjmując, że na potrzeby pracy rozróżnia dwa podmodele semiautomatyzacji - podmodel sugestii, podmodel konfrontacji. Aby udzielić odpowiedzi na pytanie jaki wpływ na realizację zasad postępowania cywilnego może mieć fakt, że sędzia posługuje się w swojej pracy określonym systemem sztucznej inteligencji czy nie, wyjaśnia psychologiczne uwarunkowania wykorzystania sztucznej inteligencji jako narzędzia wsparcia sędziego. Odniosła się do powielania rozwiązań zaproponowanych przez sztuczną inteligencję i słusznie zwróciła uwagę na skłonność do zbytniego ufania systemom automatycznego podejmowania decyzji. Przedstawiła prawidłową konkluzję, że nadmierne poleganie na decyzjach automatycznie generowanych przez system AI mogłoby skutkować tym, że pomimo zachowania pozorów orzekania przez człowieka w sądownictwie, w praktyce mielibyśmy do czynienia z decydowaniem o losach obywateli przez system komputerowy. Konkluduje, że wykorzystanie sztucznej inteligencji w orzekaniu to nie tylko zmniejszenie kosztów orzekania oraz nakładu pracy sędziów, ale też podwyższenie jakości orzekania, co istotne w obydwu modelach automatyzacji postępowania cywilnego.

W rozdziale drugim, który stanowi istotny element pracy ze względu na przesądzenie dopuszczalności stosowania sztucznej inteligencji, Doktorantka odniosła się do realizacji zasad postępowania cywilnego z punktu widzenia zautomatyzowanego postępowania cywilnego. Celem możliwości oceny respektowania określonych zasad trafnie rozpoczyna rozważania od określenia pojęcia zasady i ich klasyfikacji opowiadając się na s. 137 za o posługiwaniem się sformułowaniem „podstawowe zasady postępowania cywilnego” i przyjmując, że muszą mieć charakter ogólny i wiodący. Szeroko odnosi się to klasyfikacji zasad postępowania cywilnego powołując także poglądy przedwojenne wypracowane na gruncie wcześniejszego stanu prawnego. Zasadnie przyjmuje najszerszą definicję zasad postępowania cywilnego i najogólniejszą z możliwych klasyfikacji, dzieląc ją na konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości odnoszące się do postępowania cywilnego oraz kodeksowe zasady postępowania cywilnego. Te rozważania Autorki natury ogólnej, tworzące podstawę pojęciową i systemową, są punktem wyjścia do bardziej pogłębionej analizy przedstawionej przez Doktorantkę w zakresie ich rozumienia i stosowania w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym. Wskazując różne zasady i możliwe interpretacje podkreśla, że w pracy nie omawia wszystkich z podstawowych zasad postępowania cywilnego, a tylko te, które mają znaczenie w kontekście automatyzacji postępowania cywilnego przy wykorzystaniu narzędzi sztucznej inteligencji. Autorka prowadzi ciekawe rozważania odnośnie do pojęcia postępowania cywilnego i jego funkcji i przyjmuje tezę, że to funkcja postępowania cywilnego jeśli jest realizowana to zapewnia możliwość funkcjonowania zautomatyzowanego postępowania cywilnego.

Ze względu na przyjęcie rozróżnienia zasad wymiaru sprawiedliwości i podstawowych zasad postępowania cywilnego Doktorantka analizuje zasady mogące mieć znaczenie w przypadku zastosowania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym. Wśród zasad konstytucyjnych odnosi się do zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości i prawo do sądu, zasady niezależności sądu oraz zasady niezawisłości sędziowskiej. Przedstawia interesujące rozważania dotyczące prawa do sądu i rzetelnego postępowania wskazując na konieczność rozróżnienia tych zasad. Wskazuje na pojęcie wymiaru sprawiedliwości badając, czy sztuczna inteligencja może przejąć funkcje sądu, na s. 163 analizie poddaje aktualny stan wiedzy, nie odnosząc się do możliwości istnienia systemu o zdolnościach umysłowych równych ludziom we wszystkich aspektach. Zasadnie podkreśla, że sztuczna inteligencja konsekwentnie pojmowana będzie jako przedmiot, a nie podmiot, co oznacza, że AI nie jest ujmowana jako „sędzia”. Rodzi to jednocześnie pytanie czy może być ona nie „sędzią”, a „sądem” i bardzo

wartościową analizę pojęcia sądu skutkującą konkluzją na s. 167, że w kontekście procesowym przez „sąd” rozumieć można konkretny skład orzekający, prowadzący postępowanie i wydający orzeczenie, zaś w kontekście pojęcie to powinno być rozszerzone na ogół osób (nie tylko sędziów), które uczestniczą w prowadzeniu postępowania sądowego, faktycznie wykonując czynności przypisane przepisem ustawy sądom. Autorka przyjmuje szerokie rozumienie sądu pozwalające na utożsamianie sądu nie tylko z ludzkimi sędziami, ale również z systemami automatycznego rozstrzygania, co jednocześnie jest wykładnią prorozwojową. Podobnie istotne znacznie ma analiza prawa do sądu i wnioski, że prawo uruchomienia procedury przed sądem, jest możliwe do realizacji w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym.

Ciekawy fragment opracowania dotyczy także od s. 181 rzetelnego zautomatyzowanego procesu cywilnego, w którym Autorka podkreśliła, że chociaż samo pojęcie sądu nie wymaga w jej ocenie obligatoryjnego czynnika ludzkiego, to może się okazać, że element ten będzie wymagany nie na potrzeby samego konstruowania pojęcia sądu, a w związku z wymogiem istnienia określonych atrybutów tego sądu. Cenne przykłady dotyczące problematyki zgodności automatyzacji sądownictwa z prawem do rzetelnego procesu sądowego i predykcji procesu sądowego niewątpliwie mogą przyczynić się do praktycznego stosowania sztucznej inteligencji. Stawia tezę, że pełna automatyzacja postępowania cywilnego nie jest niezgodna z ustrojowym wymiarem prawa do rzetelnego procesu sądowego, jednak wyglądałaby zupełnie inaczej niż ta dokonywana ludzkim umysłem. Omawia także na s. 202 problem prawa do sędziego naturalnego. Nadto istotne znaczenie mają uwagi dotyczące proceduralnych aspektów rzetelnego procesu sądowego w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym z punktu widzenia efektywności, pewności, transparentności oraz prawa do wysłuchania. Co ciekawe w rozważaniach tych Doktorantka odnosząc się do rozwiązań nowych odwołuje się do założeń i poglądów dotyczących sprawnego rzetelnego procedowania wyrażanych w literaturze procesu cywilnego na gruncie wcześniej obowiązującego stanu prawnego zwracając uwagę na pewne ponadczasowe standardy. Stawia w związku z tym zasadnie tezę, że aby postulaty prakseologii mogły być jak najszerszej zrealizowane należy jak najszerszej wykorzystać narzędzia AI i to zarówno w zakresie czynności merytorycznych sądów, jak i w odniesieniu do czynności biurowych. Ogromny walor naukowo-poznawczy o charakterze nowatorskim ma wywód dotyczący transparentności jako elementu prawa do rzetelnego procesu z przedstawionymi na s. 237 wnioskami z przeprowadzonej analizy. Podobnie rozważania odnośnie do prawa do bycia wysłuchanym. Autorka jednocześnie dokonuje oceny wskazując, że zaletami

automatyzacji postępowania sądowego jest przyspieszenie postępowań sądowych, uporanie się z zaległościami orzecznictwem, merytoryczne odciążenie sędziów i przeniesienie ich aktywności w obszary nienadające się do odpowiedzialnej automatyzacji, lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich w sądownictwie, zwiększenie przewidywalności orzeczeń sądowych, ujednoczenie podejść orzecznictwa, zaś problematyczne są ograniczona kognicja, problemy z transparentnością i obniżona elastyczność orzeczeń. Istotne znaczenie dla respektowania zasad postępowania cywilnego ma niezawisłość sędziowska i niezależność sądów w kontekście wykorzystania sztucznej inteligencji stąd z aprobatą należy przyjąć rozważania w tym zakresie wraz z analizą orzecznictwa sądowego i Trybunału Konstytucyjnego. O ile w zakresie niezależności sądów Autorka wskazuje, że analiza nie przesądza o niedopuszczalności automatyzacji postępowania cywilnego w związku z naruszeniem zasady niezależności sądu, ani nie dyskwalifikuje całkowicie udziału Ministra Sprawiedliwości w procesie wdrożenia automatyzacji w sądach, w zakresie np. pieczy nad bieżącą eksploatacją, integracją z pozostałymi systemami sądowymi czy cyberbezpieczeństwem o tyle odmiennie rzecz się przedstawia w zakresie niezależności sędziowskiej, gdyż system sztucznej inteligencji z definicji nie może być więc wyposażony w niezależność sędziowską, gdyż nie jest sędzią - człowiekiem. Doktorantka czyni także szersze ciekawe uwagi odnośnie do bezstronności w orzekaniu i wskazuje, że źródło stronniczości może być z punktu widzenia technicznego zawarte w danych służących do trenowania modelu. Dopuszczając w określonym zakresie nadal zastosowanie sztucznej inteligencji konstruuje zastrzeżenia niezbędne do jej zastosowania w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym. Jak podkreśla ryzyka powstałe na styku semi-automatyzacji i zasady niezależności sędziowskiej są szczególnie doniosłe dla podmodelu sugestii, w którym system oferuje sędziemu propozycję rozstrzygnięcia.

W ramach kodeksowych zasad postępowania cywilnego w zautomatyzowanym postępowaniu cywilnym Autorka zasadnie omawia zasadę prawdy, zasadę równości stron, zasadę bezpośredniości i zasadę ustności, zasadę koncentracji materiału procesowego, zasadę formalizmu procesowego i zasadę kierownictwa sędziowskiego, a także zasadę swobodnej oceny dowodów. Analizując poszczególne zasady Autorka nie odżegnuje się od ich doprecyzowania i podejmuje próby ujednoczenia ich rozumienia celem oceny dopuszczalności wprowadzenia sztucznej inteligencji do orzekania w postępowaniu cywilnym. Niewątpliwie rozważania te są istotną częścią pracy. Na s. 290 Doktorantka wskazuje na praktyczny aspekt zastosowania AI w kontekście zasady prawdy zwracając uwagę, że modelowanie rozumowań prawnych dotyczących rekonstrukcji stanu faktycznego sprawy jest pierwszym do

automatyzacji tego elementu postępowania sądowego i niewątpliwie już wsparcie dla ludzkiego sędziego poprzez porządkowanie dowodów w sprawie i wyróżnianie w nich potrzebnych elementów ma duże znaczenie i jest pomocne, tak jak identyfikacja określonych informacji w materialne dowodowym sprawy, w tym zlokalizowanie stanowisk procesowych stron co do tych faktów, co powoduje, że niemożliwe jest pozostawienie całego postępowania dowodowego sztucznej inteligencji. Analizując zasadę równości stron wskazuje, że wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym może wprowadzać nowe źródło materialnej nierówności stron postępowania powołując się na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie przewagi w dostępie do informacji. Bardzo przydatne są rozważania na s. 304 dotyczące zautomatyzowanej rozprawy poprzez ocenę respektowania zasady bezpośredniości i ustności. Autorka zwraca uwagę na problemy wiążące się z zastąpieniem czynnika ludzkiego w zakresie rozumienia podnoszonych twierdzeń, wniosków, oświadczeń, po sprawność w przeprowadzaniu tych elementów postępowania dowodowego. Jak słusznie konkluduje, przeprowadzane na rozprawie przez sędziego osobiste wysłuchanie stron, przesłuchanie świadków, obserwowanie sposobu składania zeznań czy przeprowadzenie konfrontacji to aktywności wymagające posiadania przez sędziów szerokiej wiedzy oraz wiążące się z wykorzystaniem umiejętności miękkich, tym samym jak zasadnie podkreśla na s. 313, system AI musiałby również radzić sobie nie tylko z zadawaniem pytań świadkowi i rozumieniem udzielanych przez niego odpowiedzi, ale także obserwowaniem jego reakcji pozawerbalnych. Zwraca uwagę na przyczyny niedopuszczalności zautomatyzowania rozprawy, co powoduje, że model pełnej automatyzacji postępowania cywilnego byłby możliwy jedynie w postępowaniach, w których rozpoznanie sprawy następuje na posiedzeniu niejawnym. Podobne wątpliwości Doktorantka wyraża omawiając i prowadząc analizę zasady koncentracji materiału procesowe wskazując, że każdy inny model skupienia materiału faktycznego i dowodowego niż czysty system prekluzji byłby co najmniej problematyczny z punktu widzenia pełnej automatyzacji postępowania cywilnego.

Istotne rozważania w kontekście zasady formalizmu procesowego i kierownictwa sędziego dotyczą algorytmizacji przepisów proceduralnych. Koncentruje się wyposażaniu systemu AI w wiedzę proceduralną i zapisywaniu sposobu działania systemów AI w przepisach procesowych. Doktorantka wyraża wątpliwości czy automatyzacja sądowa powinna znaleźć swoje odzwierciedlenie w brzmieniu przepisów procesowych oraz czy celowe pozostawałoby wprowadzanie przepisów opisujących sposób działania systemu AI funkcjonującego w postępowaniu cywilnym. Dokonując analizy i oceny przyjmuje, że doniosłość semi-

automatyzacji dla procesu sądowego stosowania prawa jest na tyle duża, że bezpieczniejsze z punktu widzenia gwarancji jednostki zaangażowanej w częściowo zautomatyzowany proces cywilny byłoby wprowadzenie ustawowej podstawy prawnej oraz ram dopuszczalnej semi-automatyzacji sądowej. Odnosząc się natomiast do zasady swobodnej oceny dowodów Autorka podkreśla na s. 345, że praktyczne zastosowanie sztucznej inteligencji jest dość limitowane, ponieważ ich podstawowym celem jest tylko modelowanie rozumowań, a nie ich bezpośrednia automatyzacja w praktyce. Interesujące argumenty zawiera na s. 347 i n. odnośnie do zdroworozsądkowego rozumowania. Konkluduje, że w obecnym stanie rozwoju technologicznego pełne zautomatyzowanie oceny materiału dowodowego jest zadaniem niemożliwym do przeprowadzenia. Oznacza to, że jedyną potencjalnie nadającą się do rozważenia ścieżką automatyzacji może być zastosowanie modeli semi-automatyzacji.

Dokonując oceny Autorka wskazuje, że z zasad procesowych, które doznałyby na tyle istotnej modyfikacji, że niemożliwe byłoby dalsze poprawne wypełnianie przez zautomatyzowane postępowanie cywilne funkcji ochronnej i funkcji prawnej, wskazać należy prawo do rzetelnej procedury sądowej oraz niezawisłość sędziowską. Natomiast samo odchylenie od dotychczasowego kształtu zasad nie powinno być traktowane jako przyczyna braku dopuszczalności wykorzystania AI w postępowaniu cywilnym, gdyż część zasad może na potrzeby automatyzacji ulec zmianie lub nawet zostać wyeliminowana. Możliwe jest to przy pełnej digitalizacji akt i wiąże się to z przeglądaniem, analizą akt sprawy, natomiast pełna automatyzacja wiązałaby się z ograniczeniem zasady prawdy.

Rozdział trzeci stanowi równie ciekawy i istotny fragment pracy omawiając wdrożenie sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym. Doktorantka wskazuje nie tylko aktualnie obowiązujące ramy prawne automatyzacji sądownictwa na poziomie ponadnarodowym ale też tworzony europejski krajobraz legislacyjny w zakresie sztucznej inteligencji. planowana legislacja Unii Europejskiej oraz Rady Europy w zakresie sztucznej inteligencji. Te konkretne instrumenty regulacyjne są dopiero w toku negocjacji, stąd też ogranicza rozważania do najnowszej opublikowanej ich wersji, z zastrzeżeniem możliwości dezaktualizacji. Jak wskazuje, wymogi tworzone dla automatyzacji postępowania cywilnego zawierają przepisy ogólnego rozporządzenia o danych osobowych. Jest to o tyle istotne, że automatyczne przetwarzanie danych w sądownictwie, jak każde przetwarzanie danych, musi charakteryzować się wypełnianiem wszystkich wymogów ogólnego rozporządzenia w sprawie danych osobowych. Doniosłe znaczenie mają także obowiązki informacyjne określone w art. 13 i art. 14 RODO. Autorka podkreśla, że jedyną możliwą podstawą prawną zautomatyzowanego

podejmowania decyzji w toku postępowania cywilnego pozostaje prawo unijne lub prawo państwa członkowskiego. Istnienie odpowiednich zabezpieczeń przed nierzetelną automatyzacją jest warunkiem koniecznym do wdrożenia omawianego wyjątku od ogólnego zakazu z art. 22 ust. 1 RODO. Autorka właściwie konkluduje, że przedmiotowe uprawnienia podmiotu danych układają się w logiczny ciąg gwarancji: od poinformowania, że dany podmiot podlegać będzie zautomatyzowanemu procesowi podejmowania decyzji, przez umożliwienie przedstawienia swoich racji, a także zrozumienia zasad podejmowania przedmiotowej decyzji oraz znaczenia i przewidywanych konsekwencji automatycznego przetwarzania, aż po zapewnienie jednostce rzetelnej możliwości zbudowania odpowiedniej reakcji na zautomatyzowaną decyzję, co zawiera w sobie uprawnienie do poznania zindywidualizowanego wyjaśnienia zapadłej decyzji oraz możliwość jej zaskarżenia.

Autorka omawia także aktualnie obowiązujące akty unijne dotyczące sztucznej inteligencji odnosząc się do wypracowanych regulacji oraz Europejską Kartę Etyczną dotyczącą wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości. Odnosi się także do istotnych projektów europejskich w zakresie automatyzacji sądownictwa wskazując także na Konwencję Rady Europy w sprawie sztucznej inteligencji.

Ostatni fragment rozprawy doktorskiej Doktorantka poświęciła podsumowaniu weryfikacji dopuszczalności wykorzystania sztucznej inteligencji w polskim postępowaniu cywilnym i nakreśleniu postulowanego kształtu ewentualnych działań aplikacyjnych z zakresu automatyzacji sądownictwa cywilnego tworząc postulowany model automatyzacji postępowania cywilnego. Jak słusznie zwraca uwagę, ze względu na trudności w możliwości respektowania wszystkich zasad postępowania cywilnego niemożliwe jest rozważanie pełnej automatyzacji postępowania cywilnego, która miałaby rozpościerać się na wszystkie typy postępowań w sprawach cywilnych. Ze względu na fakt, że uwagi od s. 420 odnośnie do dopuszczalności wykorzystania sztucznej inteligencji w określonych typach postępowań zwłaszcza przy wydawaniu nakazów zapłaty i czynnościach orzeczniczych referendarzy sądowych są szczególnie ciekawe, można rozważyć bardziej przejrzyste podkreślenie w którego rodzaju postępowaniach cywilnych zastosowanie sztucznej inteligencji mogłoby być przydatne. Autorka podkreśla dopuszczalność wykorzystania sztucznej inteligencji w elektronicznym postępowaniu upominawczym i prowadzone już w tym przedmiocie analizy. Konkluduje, że pewne rodzaje spraw mogą być przekazane do rozpoznania organom niesądowym.

IV.

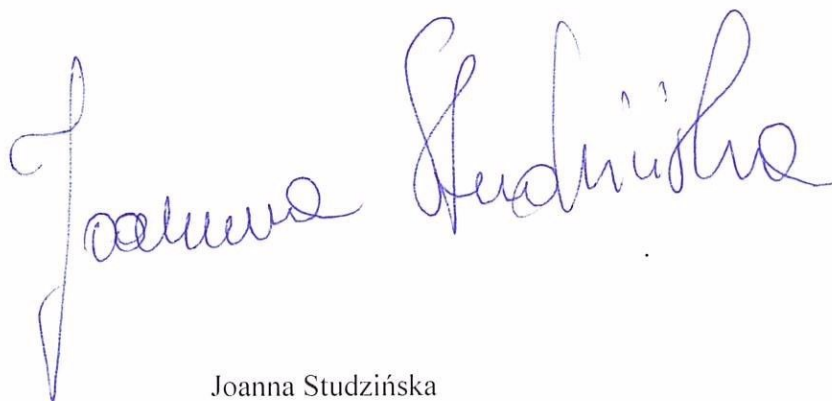
Podsumowując, rozprawa doktorska mgr Marii Dymitruk została przygotowana na bardzo wysokim poziomie merytorycznym i jest ciekawym pierwszym kompleksowym opracowaniem tematu, także z punktu widzenia praktycznego wiążącego się z możliwością zastosowania poszczególnych rozwiązań systemów sztucznej inteligencji w sądownictwie mogącą stanowić przyczynek do wypracowania rozwiązań prawnych. Badania zawarte w przedstawionej rozprawie doktorskiej mogą stać się impulsem do rozpoczęcia na szeroką skalę naukowej dyskusji na temat możliwości i słuszności automatyzacji postępowania cywilnego. Ogromnym atutem jest niezwykle dojrzały wywód naukowy i podejmowanie oceny wszelkich poruszanych zagadnień, odnoszenie się do własnych wypracowanych ocen i spójność rozważań.

Jak zostało wskazane, istotnym walorem pracy jest sięgnięcie do szerokiego wachlarza poglądów wypracowanych już w rozwiązaniach europejskich i orzeczeń sądów europejskich i polskich. Jest to istotne przede wszystkim ze względu na fakt, że brak jest rozwiązań w prawie polskim i konieczne jest stworzenie rozwiązań prawnych umożliwiających stosowanie sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych.

Autorka prezentuje bardzo dobry warsztat badawczy wskazujący na dojrzałość naukową i umiejętność analizy. Praca jest napisana przejrzystym i przystępnym dla czytelnika językiem. Zwrócenie uwagi na wypracowane rozwiązania w prawie europejskim także z uwzględnieniem projektów rozporządzeń oraz wyrażenie własnego zdania sprzyja wartości poznawczej i próbie wypracowania jednolitego uregulowania tej instytucji. Drobne uchybienia redakcyjne czy konstrukcja przypisów wiążąca się z podawaniem najpierw nazwiska, później zaś inicjału imienia nie umniejszają wartości merytorycznej. Zdania formułowane przez Doktorantkę są proste i przejrzyste, nie budzą wątpliwości co do znaczenia i treści. Nie umniejszają wartości pracy także drobne uchybienia językowe poprzez sformułowanie np. na s. 71 „systemy ekspertowe” zamiast „systemy eksperckie” czy „Początki rozważań nad automatyzacją procesu stosowania prawa w Polsce”. Należy docenić fakt, że Doktorantka omawiając poszczególne instytucje i przedstawiając poglądy doktryny lub orzecznictwo dokonuje ich samodzielnej oceny i w sposób jednoznaczny formułuje konkluzje.

W konsekwencji należy uznać, że przygotowana przez mgr Marię Dymitruk rozprawa może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, bowiem spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach

i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669) i wnoszę o wyróżnienie przedstawionej rozprawy doktorskiej.

A handwritten signature in blue ink, reading "Joanna Studzińska". The signature is written in a cursive style with a large initial 'J'.

Joanna Studzińska